

Õiguskantsler

Esimees Märt Rask
Riigikohus
info@riigikohus.ee

Teie 10.01.2013 nr 4-3-2-13
Õiguskantsler 30.01.2013 nr 9-2/130132/1305764

**Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses
Kuni 31.12.2010 kehtinud riigilõivuseaduse § 56 lg 1 ja lisa 1**

Austatud Riigikohtu esimees

Pöördusite minu poole ja küsisite põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-32-12 (maa- ja ringkonnakohtus tsiviilasi nr 2-09-55000) arvamust 01.01.2009 kuni 31.12.2010 kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 56 lg 1 ja lisa 1 sätete põhiseaduspärasuse kohta, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni hagiavalduselt riigilõivu 75 000 krooni. Samuti palusite eraldi hinnata viidatud sätete asjassepuutuvust.

Tutvusin Tallinna Ringkonnakohtu 20.12.2012 määrusega nr 2-09-55000 ning elektroonilise kohtuinfosüsteemi (KIS) vahendusel tsiviilasja muude materjalidega ja **leian, et:**

- 1. Tallinna Ringkonnakohtu 20.12.2012 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus ei ole lubatav;**
- 2. põhiseaduse § 15 lg 1 lausega 1 ning §-ga 11 ei olnud kooskõlas hagi esitamise ajal kehtinud RLS § 56 lg 1 koostoimes lisaga 1, mille alusel tuli tsiviilasjas hinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni tasuda hagiavalduselt riigilõivu 75 000 krooni.**

Selgitan oma seisukohti alljärgnevalt.

Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

I Vaidlusalused sätted

Riigilõivuseadus (kehtivus 01.01.2009 kuni 31.12.2010)

„§ 56. Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine

(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.

[---]

Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (KROONIDES)“

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
900 000	
1 000 000	75 000

»

II Õiguskantsleri seisukoht

1. Põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavus – vaidlusaluse sätte asjassepuutuvus

1. Tsiviilasjas nr 2-09-55000 tasus kostja vastuhagi esitamisel 12.05.2010 riigilõivu 75 000 krooni (asja hind 945 471 krooni). Harju Maakohtu 14.03.2011 otsus selles tsiviilasjas ja Tallinna Ringkonnakohtu 15.11.2011 otsus kostja apellatsioonkaebuse (ja hageja vastuapellatsioonkaebuse) rahuldamata jätmise kohta jõustusid pärast Riigikohtus kassatsioonkaebuse menetluse võtmata jätmist 05.03.2012.

2. Kostja esitas 13.11.2012 Tallinna Ringkonnakohtule taotluse riigilõivu tagastamiseks. Taotlus puudutas lisaks maakohtus vastuhagilt tasutud riigilõivule ka ringkonnakohtus apellatsioonkaebuselt tasutud riigilõivu enamakstud osa. Taotluse menetlusõiguslikuks aluseks märkis kostja tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 150 lg 1 p 1 ja lg 4.

3. Tallinna Ringkonnakohus tunnistas oma 20.12.2012 määrusega nr 2-09-55000 põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata vastuhagi esitamise ajal 12.05.2010 kehtinud RLS § 56 lg 1 ning lisa 1 sätte, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 901 000 kuni 1 000 000 krooni hagiavalduselt riigilõivu 75 000 krooni.¹

4. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Piirav või kohustav norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral. Lisaks on Riigikohtul õigus ja kohustus kontrollida, kas kohtule esitatud kaebus oli menetlusnormide kohaselt lubatav.² Mittelubatava hagi või kaebuse menetlemine võrdub kohtu omaalgatusega ja peaks olema välistatud, mistõttu peaks olema välistatud ka mittelubatava hagi või kaebuse kohtumenetlusest välja kasvanud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus (tingimusel, et hagi või kaebus oli mittelubatav selle esitamise ajal kehtinud kohtumenetluse seadustiku järgi).³ Lisaks tuleb normi asjassepuutuvuse üle otsustamisel hinnata, kas konkreetse normikontrolli algatanud kohus on õigesti tõlgendanud põhiseadusvastaseks tunnistatud normi.⁴

5. Praegusel juhul esitas kostja väidetavalt enamakstud riigilõivu tagastamise taotluse mitte vastuhagi esitades 12.05.2010 ega apellatsioonkaebust esitades 13.04.2011, vaid 13.11.2012 pärast kohtumenetluse lõppu (tsiviilasjas nr 2-09-55000 kohtuotsuse jõustumist 05.03.2012). Kostja tasus

¹ Samas määras ringkonnakohus põhiseaduspärase riigilõivu suuruseks kuni 31.12.2008 kehtinud RLS järgi 36 250 krooni (viitega RKÜKo 07.05.2012 nr [3-3-1-22-11](#) (p-d 31–34).

² RKÜKo 08.06.2009, [3-4-1-7-08](#), p 23.

³ Eesti Vabariigi põhiseadus – kommentaarid väljaanne; § 15, [kommentaar 4.1.3.3](#).

⁴ RKPJKo 31.03.2011, nr [3-4-1-19-10](#), p 23.

vastuhagi esitamisel riigilõivu toona kehtinud seadusega ettenähtud määras ega kasutanud⁵ seadusega ettenähtud võimalust vaidlustada lõivu ette nägevate riigilõivuseaduse sätete põhiseaduspärasust. Kostja käitumisest võib järeldada, et ta ei pidanud vastuhagi (ega ka apellatsioonkaebuse) esitamise ajal riigilõivu määra ülemäära kõrgeks, vaid jõudis sellele seisukohale hiljem. Ka kohus ei pidanud toona vajalikuks ise põhiseaduslikkuse järelevalve kontrolli algatada.⁶

6. Olen oma hiljutistes arvamustes Riigikohtule selgitanud enda seisukohta seoses riigilõivu kui enne põhivaidluse arutama asumist lahendada tuleva (eelmenetluse) küsimusega.⁷ Juhul, kui isik ei kasuta oma menetlusõigusi selleks ettenähtud korras ja tähtaja jooksul, tuleb asuda seisukohale, et kohus on selle küsimuse lõplikult lahendanud. Kaebetähtaja ennistamine on lubatav üksnes mõjuval põhjusel. Samuti leian, et TsMS § 150 lg 1 p 1 puhul saab kohus üksnes tuvastada, kas riigilõivu tasuti ettenähtust rohkem, arvestades sellel hetkel kehtinud määramise aluseks olnud korda, mille põhiseaduspärasuses konkreetnes normikontrollis ei ole enam tagastamise otsustamise hetkel põhjust kahelda.⁸

7. Arvestades, et kostja ei esitanud vastuhagiga maakohtusse pöördumisel tasuda tuleva riigilõivu suurust ettenägeva õigusnormi põhiseadusele vastavuse kontrollimise taotlust selleks ettenähtud tähtaja jooksul, ei ole tema sellekohase hiljem esitatud taotluse läbivaatamine enam lubatav.

2. Normikontrolli põhjendatus, asjassepuutuvate normide vastavus põhiseadusele

8. Juhul, kui Riigikohus peab Tallinna Ringkonnakohtu 20.12.2012 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve taotlust siiski lubatavaks, märgin, et minu hinnangul oli **01.01.2009 kuni 31.12.2010 kehtinud RLS § 56 lg 1 ja lisa 1** koostoimes kehtinud regulatsioon, mille kohaselt tuli tasuda 945 471 krooni (vastab 60 426,61 eurole) maksva **hagi esitamiseks riigilõivu 75 000 krooni** (vastab 4 793,37 eurole), **ülemäära kõrge piirang kohtusse pöördumiseks.**

9. Asusin 2010. aastal kehtinud riigilõivude kohta hinnangut andes seisukohale, et haldusasjades olid apellatsioonkaebuse esitamiseks nõutavad riigilõivud 15 000 ja 37 307,85 krooni (vastavalt 961,53 ja 2 199,22 eurot) ülemäära kõrged.⁹ 2011. aastal kehtinud riigilõivude kohta asusin seisukohale, et tsiviilasjas hagi esitamisel nõutavad riigilõivud 3 195,58 eurot¹⁰, 4 473,81 eurot¹¹,

⁵ Isiku subjektiivne võimekus tasuda riigilõivu ettenähtud määras ei tähenda veel automaatselt seda, et lõiv oleks põhiseaduspärase suurusega. Kahtluse korral on võimalik taotleda lõivu suurust ettenägeva õigusnormi põhiseaduspärasuse kontrollimist.

⁶ Pannes end kohtu asemele vastuhagi esitamise ja riigilõivu tasumise ajahetkel 12.05.2010 (ning mitte arvestades alates 01.07.2012 jõustunud märkimisväärselt madalamaid riigilõive), siis võib iseenesest mõista kohtu kaalutlust, miks toona riigilõivu määra ettenägeva normi põhiseaduspärasuse küsimus veel üles ei kerkinud. Konkreetse juhtumi 75 000 krooni suuruse riigilõivu näol ei olnud tegemist riigilõivu ülemääradega võrreldava, vaid pigem keskmise suurusega summaga (riigilõivu tabeli kõrgeim määr oli 300 000 krooni ning ülemäär 1 500 000 krooni). Teisalt oli selleks ajaks Riigikohtu 15.12.2009 otsusega asjas nr [3-4-1-25-09](#) tunnistatud põhiseadusvastaseks 75 000 krooni suuruse riigilõivu nõudmine hooneühistu üldkoosoleku otsuse tühisuse tunnustamise hagilt.

⁷ Õiguskantsleri 17.12.2012 arvamused Riigikohtule, kirjad nr [9-2/121622/1205735](#) ja [9-2/121630/1205745](#); 14.12.2012 kiri nr [9-2/121621/1205726](#); 27.11.2012 kiri nr [9-2/121530/1205421](#); 19.12.2012 kiri nr [9-2/121639/1205764](#); 02.01.2013 kiri nr [9-2/121678/1305764](#).

⁸ Kostja taotluses viidatud RKTkm 12.04.2012 nr [3-2-1-37-12](#) käsitleb TsMS § 150 lg 1 p 1 alusel enamakstud riigilõivu tagastamist olukorras, kus konkreetnes asjas kohaldamisele kuulunud riigilõivu puudutavad sätted on teises asjas juba tunnustatud põhiseadusega vastuolus olevaks ja seetõttu kehtetuks.

⁹ Õiguskantsleri 16.08.2011 arvamused Riigikohtule, kirjad nr [9-2/111079/1104120](#) ja [9-2/111081/1104121](#).

¹⁰ Õiguskantsleri 02.01.2013 aramus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121678/1305764](#).

¹¹ Õiguskantsleri 17.12.2012 aramus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121630/1205745](#).

4 793,37 eurot¹² (samaväärne käesolevas kohtuasjas kroonides makstud riigilõivu summaga) ja 6 391,16 eurot¹³ ning apellatsioonkaebuse esitamiseks nõutav riigilõiv 5 432,49 eurot¹⁴ olid ülemäära kõrged. 2012. aastal kehtinud riigilõivude kohta asusin seisukohale, et ülemäära kõrge oli haldusasjas tasuda tulev riigilõiv 5 485,18 eurot,¹⁵ tsiviilasjas apellatsioonkaebuselt tasuda tulevad riigilõivud 3 195,58 eurot¹⁶, 4 154,25 eurot¹⁷, 4 473,81 eurot¹⁸ ja 4 793,37 eurot¹⁹ ning hagi esitamiseks nõutud riigilõiv 4 154,25 eurot²⁰.

10. Võrreldes praegu kehtiva riigilõivuseaduse redaktsiooniga, mis näeb hagihinna 60 426,61 eurot puhul ette riigilõivu täismäära 1 100 eurot (e-toimiku kaudu esitamisel 950 eurot), on 01.01.2009 kuni 31.12.2010 kehtinud riigilõivu määra vahe neljakordne. Lisaks on Riigikohus tunnistanud põhiseadusega vastuolus olevaks 4 793,37 euro suuruse riigilõivu hagi esitamisel RLS § 57 lg 1 koostoimes lisaga 1 redaktsioonis, mis kehtis 01.01.2011 kuni 30.06.2012.²¹ Juba 2009. aastal on Riigikohus tunnistanud põhiseadusevastaseks sama riigilõivusumma tasumist hooneühistu üldkoosoleku otsuse tühisuse tunnustamise hagilt ettenägeva sätte.²² Seetõttu langeb ära vajadus esitada põhjalikum analüüs **hagilt riigilõivuna 4 793,37 euro** nõudmise **põhiseadusvastasuse** kohta.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

¹² Õiguskantsleri 27.11.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121530/1205421](#).

¹³ Õiguskantsleri 14.12.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121621/1205726](#).

¹⁴ Õiguskantsleri 10.04.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/120407/1201675](#).

¹⁵ Õiguskantsleri 13.09.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121225/1204267](#).

¹⁶ Vt allmärkus 10.

¹⁷ Õiguskantsleri 17.12.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121622/1205735](#).

¹⁸ Õiguskantsleri 27.08.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121137/1203938](#).

¹⁹ Õiguskantsleri 27.08.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121138/1203939](#).

²⁰ Vt allmärkus 17.

²¹ RKPJKo 30.10.2012, nr [3-4-1-14-12](#).

²² RKPJKo 15.12.2009, nr [3-4-1-25-09](#).